

I en garderob på Mårbacka

SELMA LAGERLÖFS NOBELKLÄNNING

Marie Söhrman och
Margareta Wallin Victorin

I en garderob på Mårbacka

Av Marie Söhrman och Margareta Wallin Wictorin

Det sägs ibland att Selma Lagerlöf inte var särskilt intresserad av kläder. Som ung lärare i Landskrona har hon beskrivits som slarvig med sin klädsel. Bland annat för att hon kunde ha säkerhetsnålar i stället för knappar! Men helt likgiltig för sitt yttre var hon inte. Och på många av de fotografier på Selma som bevarats av har hon utsökt vackra kläder. I garderoben på Mårbacka finns idag åtta klänningar, ett antal kappor och några andra tillbehör, såsom sjalar, caper, skor, hattar och handskar. Vi skall berätta om några av dessa plagg, men särskilt om Nobelklänningen.

”Vi valde silvergrå brokad”

När Selma Lagerlöf år 1909 fick veta att hon skulle få Nobelpriset i litteratur väcktes många tankar hos henne. Bland alla andra funderingar fanns även de om vad hon skulle ha på sig vid mottagandet i Stockholm. Situationen krävde något festligt och högtidligt! Hon diskuterade saken med Sophie Elkan, som föreslog att Selma skulle

Närbild på materialet i nobelklänningen. Foto: Marie Söhrman KM IDÉ.

En av Lundins syateljéer omkr 1892 på Brunkebergstorg. T. v. ett ärmbord med flyttbar belysning. Springflicken t. h. väntar på att den leveransklara klänningen läggs i kartongen. Uppgift om fotograf saknas, bilden tillhör Stockholms Stadsmuseum.

låta Augusta Lundin, innehavare av Stockholms finaste modehus, sy upp en silvergrå sidenklänning, det vore det mest klädsamma!¹

Så blev det också. Den 25:e november 1909 skrev Selma i ett brev till Sophie:

Vi valde silvergrå brokad, ett ståtligt tyg, det blir nog bra. Hur de sy den, vet jag inte riktigt än, jag tycker att årets mode inte är vidare vackra, de äro som på fulaste sjuttioalet. Vidare sa de, att de nästan trodde, att jag kan ha min svarta sammetsdräkt om jag kommer till hovet, som visst inte ännu är bestämt. De skall se på den. Kan jag inte ha den, så sy de mig en svart moaré med perlegarnityr, nej stenkol var det nog, utmärkt vacker dräkt.²

Selma fick besöka Augusta Lundins modehus i Stockholm tre gånger för att prova klänningen innan den blev färdig. Det blev en lång klänning i ljus silvergrå sidenbrokad, ett jacquardvävt tyg med stort blom- och bandmönster. Kjolen är vid med släp, och livet är löst. Tre utfällda partier med ljusgrå chiffong finns i kjolens och livets framsida, samt i puffärmarna. Över livet ligger breda tyllband, broderade med silkestråd och behängda med radbandsliknande tråkulor övertradda med grå silkestråd. Klänningen finns bevarad i Selma Lagerlöfs garderob på Mårbacka. På ett spänsband i klänningen finns firmamärket:

Augusta Lundin STOCKHOLM
20, Brunkebergstorg

Augusta Lundin

Augusta Lundins modeateljé var den största och mest ansedda modeateljén i Stockholm vid sekelskiftet. Ateljéns grundare, Augusta Lundin (1840–1919), förmedlade till svenskorna vad som var aktuellt i Paris. Hos henne lät kända skådespelerskor, hovets damer och inte minst drottning Sofia, sy upp klänningar och dräkter. Det var inga billiga skapelser. En sidenklänning kunde kosta 225 kronor, vilket i dagens penningvärde motsvarade drygt 20 000 kr. Augusta Lundin hade som mest 175 anställda, och omsatte år 1907 hela 400 000 kronor. I den tidens penningvärde!³

Augusta Lundin var född i Kristianstad där hennes far var skräddare. Hon började sy klänningar i Stockholm i liten skala år 1867, och utökade med tiden tills hon hade ett stort modehus i flera våningar, med mottagnings- och provningsrum och syavdelningar. Ateljén var uppdelad i kjol-, liv-, ärm- och hopsyningsavdelning samt en modistavdelning. En bidragande orsak till att hon lyckades så bra med sitt företag var att hon hade hjälp av sina systrar. Två var medhjälpare i firman och en tredje, Hulda Lundin, var på sin tid lika känd som Augusta. Hon var pionjär inom den svenska slöjdundervisningen, och kunde genom sitt arbete som slöjdinspektis förmedla kontakt med många begåvade och sykunniga flickor som fick anställning i modeateljén.⁴

Den främsta i sitt slag

Augusta Lundins firma var landets främsta i sitt slag, och hon hade kunder från hela riket. Firman var även känd i andra länder, och beställningar kom bland annat från Norge, Finland och S:t Petersburg. Augusta Lundin behöll sitt engagemang för sitt företag upp i hög ålder. När hon dog år 1919 ärvdes firman av en systerdotter och en syster-sön som höll verksamheten igång till slutet av 1930-talet.⁵ I en intervju i Stockholms Dagblad år 1907 tillfrågades Augusta Lundin vad hon hade begagnat för trollmedel för att få sin stora kundkrets.

Selma Lagerlöf i den klänning hon bar vid nobelprisutdelningen 1909. Fotografi från 1912 i samband med hennes resa till Helsingfors och Moskva. Ur Selma Lagerlöfs samling, Kungl. biblioteket. Repro: Mona Loose. Kolorering: Marie Söhrman, KM IDÉ. Rund teckning G. Widholm, Ur *IDUN* år 1909. Medalj Fryksdalens Gille, Sunne. Foto: Marie Söhrman, KM IDÉ.

Hon svarade då:

Jag har behandlat alla lika och inskräpt detta hos mina biträden. Här går det mycket ceremonilöst till, inga djupa bugningar och inga kruseringar, alla prova här i tur och ordning, vare sig de tillhöra en kunglig eller borgerlig familj. Hur skulle det också kunna vara annorlunda, tillade hon. I våra dagar äro ju lyckligtvis alla människor, med sitt människovärde som diplom.⁶

Inbjudan till slottet

Detta påminner mycket om Selma Lagerlöfs inställning till sina medmänniskor. Hon ansåg att alla människor var viktiga och värdefulla, men hon krusade inte för någon.

Våren 1910 blev hon inbjuden till fest på Stockholms slott med anledning av president Theodore Roosevelts besök i Sverige. Hon tackade emellertid nej till kalaset för att hon ansåg sig ha andra uppgifter.

Till Sophie Elkan skrev hon i början av maj 1910:

Det där Nobelpriset är verkligen en språngbräda till allt möjligt om man vill begagna sig av det. Jag är bjuden till två kongresser i Bryssel redan. Flera bjudningar komma väl. Och nu Roosevelt. Om det är sant som det står i en tidning, att han tycker om mina böcker, och att han hade fått se mig i min grå siden, så hade han kanske bjudit mig till sig i Amerika, och jag hade fått göra bekantskap med allt stort och framstående i den nya världen. Det är ju ett stort perspektiv. Men jag vill inte. Jag vill gärna ha ett litet jordbruk så här vid sidan av författarskapet, men jag vill inte bli förnämt folks rodocka. Jag är inte fallen för högmod och fåfänga, men däremot vill jag gärna sätta världen i rörelse.⁷

”Vilken förtjusande klänning”

Strax efter att Selma hade fyllt sjuttio år 1928 fick hon en ny vän på ett roligt sätt. Vid en konsert på Stockholms konserthus satt hon bredvid en dam som plötsligt böjde sig fram och gav henne en komplimang för hennes högröna klänning. Det var friherrinnan Henriette Coyet från Torups slott utanför Malmö. Hon kom därefter att bli en av Selmas bästa vänner.⁸

Hur den gröna klänningen såg ut vet vi tyvärr inte. Däremot vet vi vilken klänning Selma hade på sig när hon fyllde 80 år.

Selma Lagerlöfs födelsedagar var nationella evenemang med förstasidor i tidningarna och hyllningsprogram i radion. På hennes åttionde födelsedag den 20 november 1938 hyllades hon på Dramatiska teatern där man spelade *Dunungen*. Hon uppvaktades då bland annat av prins Wilhelm och prins Eugén.

Den klänning Selma bar vid detta tillfället var av svart siden, maroquin, med blankt blommönster. Hellång, något urringad i hals och nacke, halvlånga ärmar och släp. Till klänningen bars en sidenfodrad sjal av vit hermelinpäls, med 15 svansar i var ände. Dessa plagg finns också bevarade på Mårbacka. Här nedan och intill framgår hur klänningen ser ut. Man kan lätt föreställa sig hur fin Selma kunde vara i den. Kom sedan inte och försök säga att Selma Lagerlöf inte brydde sig om hur hon var klädd! ☆

Fr. v: Selma Lagerlöf med prinsarna Wilhelm och Eugén. Foto från Dramatiska teatern vid Selma Lagerlöfs 80-årsdag 1938. Mårbackastiftelsens arkiv.

Till vänster här ses den svarta klänningen tillsammans med en annan cape än den som Selma bar på 80-årsdagen. Denna cape är av svandun med virkad kedjeknäppning och sidenfoder.

Foto: Marie Söhman KM IDÉ.

Noter:

1) Ulvros, Eva Helen: Sophie Elkan. Hennes liv och vänskapen med Selma Lagerlöf, Lund 2001, s. 265.

2) Du lär mig att bli fri. Selma Lagerlöf skriver till Sophie Elkan. Urval och kommentarer av Yng Toijer-Nilsson, Stockholm 1992 s. 333–334.

3) Bergman, Ingrid: Augusta Lundin, vår första modedirektis, I Bergman, red.: Kläder, Fataburen, Nordiska museet 1988, s. 99–100.

4) Bergman, 1988, s. 97.

5) von Aykay, Anna: "Man kan om man vill, sa sömmerskan Augusta Lundin", i Tydén-Jordan, Astrid, red.: Kungligt klädd – kungligt mode, Stockholm 1987.

6) Bergman, 1988, s. 99–100.

7) Du lär mig att bli fri, s.347.

8) Edström, Vivi: Selma Lagerlöf. Livets vågspel. Stockholm 2002, s. 527.

Nobelklänningen på Mårbacka. Foto: Marie Söhrman KM IDÉ, Östra Ämtervik